

УДК 338.27

А.М. Вигодін

Національна гірничо академія України

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЗВІЛЬНЕНИХ В РЕЗУЛЬТАТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

(Представлено д.т.н., проф. Бакка М.Т.)

Проаналізовано причини неефективного використання коштів, які виділяються з державного бюджету на реструктуризацію вугільної галузі, запропоновано новий підхід до вирішення цієї актуальної проблеми.

Існуюче положення

Реструктуризація вугільної галузі України передбачає закриття великої кількості нерентабельних і безперспективних шахт. За станом на 01.01.2001 р. у системі Міністерства палива та енергетики України нараховувалося всього 212 діючих шахт (рис. 1), 19 з яких повинні бути закриті в 2001 році. Затверджена програма «Вугілля України» передбачає, що в 2010 році залишиться лише 157 діючих підприємств за збереження досягнутих останнім часом обсягів видобутку.

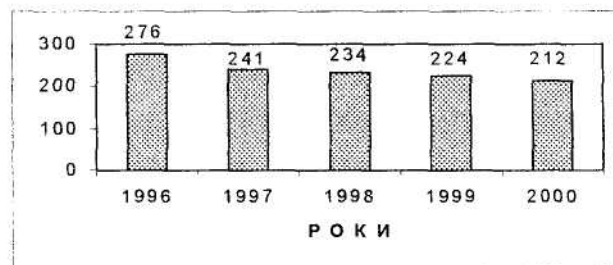

Рис. 1. Динаміка зміни кількості діючих шахт (технічних одиниць)

Таким чином, з огляду на практично повну відсутність проектів з будівництва нових шахт, ліквідація нині існуючих гірничо-видобувних підприємств неминуче призводить до вивільнення величезної кількості працівників. Так, за останні шість років чисельність останніх уже зменшилася майже на третину і у 2000 році склала 402,7 тис. чол. або 65 % порівняно з 1995 роком (табл. 1).

Таблиця 1

Показники	РОКИ					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Середньооблікова чисельність працівників шахт, тис. чол.	619,8	553,9	494,4	466,0	441,2	402,7
– з них гірників очисного вибою	72,5	64,4	57,8	53,4	51,5	46,8

Першочерговою метою сучасної стратегії зайнятості гірників, звільнених при ліквідації шахт, є забезпечення робочими місцями всіх пропонуючих свою робочу силу на місцевих ринках праці. Одним з перших етапів практичного формування цієї стратегії є визначення збільшення масштабу пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці, що залежить від чисельності та складу працездатних робітників, що вивільнюються, їхньою трудовою активністю і сальдо маятникової міграції.

Кабінет Міністрів України розробив і затвердив програму зайнятості населення на 2001...2004 роки. Крім цього, Уряд також розробляє шляхи рішення проблеми зайнятості в монофункціональних містах і технічних регіонах країни. В даний час готуються проекти законів про розвиток депресивних територій і слаборозвинених регіонів.

У проекті держбюджету України на 2002 рік передбачене, також, необхідне фінансування у забезпеченні зайнятості населення на реструктуризованих і закритих підприємствах.

Як уже відзначалося вище, закриття шахт негативно позначається на соціально-економічній і екологічній обстановці в регіонах. Для її поліпшення вченими Національної гірничої академії України розробляється програма реабілітації шахтарів у нових соціальних умовах і створення центрів з їх реалізації. У ній передбачається вивчення соціального середовища і розробка механізму раціонального використання трудових ресурсів з врахуванням соціальної захищеності, можливості відкриття нових напрямків у розвитку економічного потенціалу регіонів і створення

робочих місць. Пропонується розробити механізм керування розподілом матеріальних і людських ресурсів, що вивільняються при закритті шахт, всередині холдингів.

Зараз в Україні цей механізм вкрай недосконалий, а фінансування процесу реструктуризації вугільних підприємств здійснюється через департамент Міністерства палива й енергетики, при цьому розподіл бюджетних коштів найчастіше виробляється не тільки не в повному обсязі, але й у невідповідності з поточною необхідністю, що призводить до зриву процесу фінансування за термінами.

Створення нових робочих місць і забезпечення продуктивної зайнятості вугільних підприємств робітників, що вивільняються внаслідок реструктуризації, здійснюється вкрай повільно і неефективно. Принципово таке положення речей пов'язане з недофінансуванням цього процесу, викликаного недостатністю засобів державного бюджету на проведення ефективної політики в цьому напрямку. Крім того, Міністерство палива та енергетики України і державна компанія «Укрвуглереструктуризація» неефективно і не за призначенням використовують бюджетні засоби, призначені для реструктуризації вугільної промисловості і створення нових робочих місць. Таким чином, колегія Рахункової палати визнала, що в 2000 і першому кварталі 2001 року Мінпаливенерго і «Укрвуглереструктуризація» неефективно та не за цільовим призначенням витратили велику частину коштів державного бюджету з 77 млн. грн., передбачених на фінансування заходів для реструктуризації вугільної промисловості та створення нових робочих місць.

За інформацією Рахункової палати, Мінпаливенерго і «Укрвуглереструктуризація» створюють за рахунок бюджетних засобів робочі місця без достатнього вивчення й обґрунтування необхідності і доцільності їхнього створення, без обліку наявності аналогічних виробництв в шахтарських регіонах, а також без обліку кваліфікації, досвіду і бажання звільнених співробітників працювати на об'єктах, де створюються робочі місця.

Під виглядом створення нових робочих місць фінансувалися заходи, за якими у державному бюджеті передбачене фінансування за статтею «Державна підтримка вугледобувних підприємств». Мінпаливенерго в 2000 році за згодою Кабінету Міністрів виділило на оснащення нових очисних вибоїв 30,4 млн. грн. з коштів, призначених для створення нових робочих місць.

Таким чином, у результаті зриву процесу створення нових робочих місць, а також з метою скорочення зростання соціальної напруженості в регіонах, продовжують існувати явно збиткові підприємства, закриття яких назріло вже дуже давно, а процедура банкрутства до них поки що не застосовна. В даний час на підтримку їхнього функціонування витрачаються величезні кошти, які могли б бути спрямовані на розвиток інших галузей народного господарства. Таким чином, на підтримку вугільної галузі в Держбюджеті-2001 р. заплановано 2,511 млрд. грн., а 2,718 млрд. грн. вимагає Мінпаливенерго з бюджету-2002.

У той же час, у більшості галузей практично всіх регіонів України існує значна кількість підприємств, заборгованість яких перед бюджетом з податків, зборів та інших обов'язкових платежів, передбачених чинним законодавством, обчислюється мільйонами гривень. На початку 2001 року вся податкова заборгованість таких підприємств була частково реструктуризована, а частково – списана. Однак цей захід не усунув причину виникнення такої заборгованості, тому кардинальних зрушень в економіці не відбулося і в даний час знову спостерігається ріст податкової заборгованості цих підприємств перед бюджетом.

Такі підприємства-боржники є в кожному регіоні України і саме завдяки їм бюджет недоодержує величезні суми. Слід зазначити, що мова не йде про інші напрямки і причини недоодержання засобів у бюджет, таких як недосконалисть нашої податкової системи, що змушує частину ефективно працюючих прибуткових підприємств працювати в тіні. Мова йде лише про державні підприємства, що не платять податки і не працюють продуктивно, до того ж часто скорочують персонал (відкрито чи шляхом створення непривабливості робочого місця, наприклад, низькою заробітною платою і нерегулярністю її виплати). Іноді персонал просто знаходиться в тривалих неоплачуваних відпустках, що, у свою чергу, веде до зростання схованого безробіття.

Таким чином, одним із шляхів вирішення питання працевлаштування працівників регіону, і зниження чисельності безробітних є прискорена, нехай навіть безкоштовна приватизація таких підприємств і початок їхнього ефективного функціонування.

Наступним моментом вирішення питань фінансування процесу створення нових робочих місць є державне стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, податкові пільги (чи повне звільнення від податків) на етапі становлення підприємства – біля 3-х років. При такому

стимулюванні багато працівників підприємств, що закриваються, створюють для себе робочі місця самостійно. При цьому також бажане надання кредитів для створення власного бізнесу.

Держава в будь-якому випадку буде витратити значні кошти на працевлаштування кожного конкретного працівника, так чи не краще їх віддати для створення бізнесу самому працівнику, який у наступному, можливо, буде сам створювати нові робочі місця. При цьому повинні бути розроблені відповідні механізми видачі таких кредитів під бізнес-плани (з гарантією держави) для того, щоб кошти не потрапили до рук випадкових людей, тобто запобігання їх нецільового і неефективного використання. Слід зазначити, що мова йде про беззаставні кредити.

Зміна підходів до вирішення проблеми

Запропонований підхід повинен бути наступним – у процесі закриття шахти і після проведення всіх передбачених заходів непрацевлаштованими залишається Y чоловік, для працевлаштування і соціального захисту яких необхідно виділити X тис. грн.

Ці кошти (за узгодженням з працівниками) розподіляються таким чином:

а) частина коштів, у передбачених законодавством межах, – на виплати всіх соціальних платежів;

б) частина – на перенавчання, за необхідністю, таких працівників;

в) кошти, що залишилися, вкладаються в статутний фонд створюваного закритого акціонерного товариства (підприємства), а працівники, що працевлаштовуються, стають акціонерами такого ЗАТ і гарантовано працевлаштовуються на підприємстві, для чого і необхідне перенавчання.

Частина статутного фонду формується за рахунок вкладень держави у вигляді основних фондів створюваного підприємства. При цьому необхідно пам'ятати про державні підприємства-боржники. Ці підприємства найчастіше не мають коштів для розрахунку з бюджетом, тому що мова йде саме про кошти, але мають і виробляють готову продукцію, яка могла б бути використана у вигляді основних засобів створюваного ЗАТ. При цьому, в масштабі країни, у бюджет повинні входити підприємства практично всіх галузей, що забезпечить повноту необхідних поставок для створення нового підприємства, а саме: будівельних матеріалів, безпосередньо будівельно-монтажних, пусконаладжувальних робіт і постачання устаткування.

Таким чином, без витрат зайвих коштів можливе створення нового підприємства. Профіль підприємства, його потужність і чисельність працюючих визначається в кожному конкретному випадку з врахуванням соціально-економічних особливостей регіону, чисельності працівників, що вивільняються при закритті шахти, суми коштів, що повинні бути виділені на працевлаштування вивільнених працівників, а, отже, внесені в статутний фонд створюваного ЗАТ у вигляді первинних оборотних коштів.

Пропонується такий механізм здійснення.

При Кабінеті Міністрів створюється комітет, що буде працювати над створенням ЗАТ, визначенням їхнього профілю і потужності з врахуванням пропозицій обласних і міських адміністрацій, а також формуванням статутного фонду ЗАТ (за участю представників трудового колективу майбутнього ЗАТ – виборних представників). Формування статутного фонду має на увазі перерахування оборотних коштів на розрахунковий рахунок ЗАТ і визначення постачальників необхідної для створення підприємства ЗАТ продукції з числа підприємств-боржників у держбюджет з визначенням графіків поставок, обсягів поставок і вартості таких поставок. Також комітетом призначається тимчасовий керуючий таким ЗАТ, в обов'язки якого входить створення ЗАТ, будівництво (реконструкція) підприємства. Така діяльність повинна здійснюватись із залученням до робіт максимального числа працівників-акціонерів, що у період створення підприємства одержують допомогу, передбачену законодавством.

Після створення підприємства визначаються остаточно частки учасників у статутному фонді, при цьому частка трудового колективу повинна бути не нижче 51 %. Надалі на створене в такий спосіб ЗАТ не повинні поширюватися пільги з оподаткування і кредитування, тому що створюється повноцінне підприємство.

ВИГОДІН Артем Михайлович – директор Дніпропетровської філії Української фінансової групи.

Наукові інтереси:

– проблеми забезпечення фінансування заходів з реструктуризації вугільної галузі України та працевлаштування гірників.

Тел (0562) 37-59-87, 37-59-86 (факс).